

Aneks I

***Hołody i Krzywa w lustracji
starostwa bielskiego z 1628 roku***

W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie w dziale XVIII Metryki Koronnej, pod sygnaturę, 64, przechowywany jest fragment lustracji starostwa bielskiego z 1628 r. Jego odnalezienie nastęrcza pewnych trudności, gdyż pod jedną sygnaturą znajduje się tu kilka różnych dokumentów. A są to lustracje: województwa rawskiego na Mazowszu, starostwa drohiczyńskiego z 1570 r., województwa podlaskiego z 1576 r. oraz województwa podlaskiego z 1664 r. Dopiero na końcu dokumentu, w najmniej oczekiwanym momencie ujawnia się fragment interesującej nas lustracji. W odróżnieniu od pozostałych, nosi ona jednak inny charakter. Lustracje starostwa bielskiego, zawarte w rękopisach z 1576 i 1664 r. to ogólne, gospodarcze opisy miast, folwarków i wsi. Dokument z 1628 r. jest natomiast dokładnym spisem właścicieli gruntów w danych wsiach.

Lustracja z 1628 r. zachowała się, niestety jedynie w niewielkim fragmencie, w sygnaturze obejmującym strony 733-744. Opisane są tu wsie, należące do folwarku Użyki z następujących wójtostw: Zubowskiego (Zubowo, Pilipki, Knorozy), Krzywiatyckiego (Krzywa, Pasyнки, Rakowicze) oraz Hołodowskiego (Hołody). Nie ma natomiast opisów dwóch innych wsi, należących do ostatniego z wójtostw: Kottów i Saków, ponieważ rękopis na Hołodach się urywa.

[s. 743]

Wojtostwo Hołodowskie, wieś Hołody, włók 60

Połać społadnia

1. pusta Deniszowska bez budynku... 1
2. pusta... 0,5
Owton Kozienia iarzina... 0,25
Hryc iarzina... 0,25
3. Maxim Hadko... 1
4. Maxim iarzina... 0,25
Olexina wdowa... 0,5
Timosz Iwacowicz... 0,25
5. Stepan Fumeylik... 0,5
Ochrem... 0,25
Tenże iarzina... 0,25
6. Jarmoc Kozienia... 0,25
Wakuła... 0,25
Maxim... 0,25
Iarzina... 0,25
7. pusta... 0,25
Olifer iarzina... 0,25
Pusta... 0,25
Staś Siodlarz... 0,25
8. Stefan Jadyka... 1
9. Pusta Dawidowska bez budynkow... 0,25
Martin Kozik... 0,5
Pusta... 0,25
10. Woytowskich włok... 2
12. pusta... 1
13. pusta... 1
14. Lewon Tarasenia... 0,25
Panas iarzina... 0,25
Stepan jadyka iarzina... 0,25
Pawluk iarzina... 0,25
15. Wasil wolny smug... 0,25
Juchim Karasenia... 0,25

- Iwan baran... 0,25
Wasko Chruszcz... 0,25
- [s. 744]
16. Olifer Samak... 0,25
Wakuła iarzina... 0,25
Horbacz... 0,5
17. Omelan Momicky... 0,25
Tenże iarzina... 0,25
Herman Sycz... 0,25
Konon Sycz... 0,25
18. Olisey s Parcewa... 0,25
Ochrim... 0,25
Serhey... 0,25
Choman s Parcewa... 0,25
19. Makar Semenow 0,25
Jakim Demiotow... 0,25
Chwedor... 0,5
20. Pawluk Hluc... 0,5
Nicefor s Parcewa... 0,5
21. Andrzej Rzeznik... 0,25
Wasko s Parcewa ozimina... 0,25
Lukian... 0,25
Tenże ozimina... 0,25
22. Chwedor Hapunowicz... 0,75
Petrasz ozimina... 0,25
23. Hric Worony... 0,25
Stefan Jadyka... 0,25
Olifir s Parcewa... 0,25
Połuian... 0,25
24. Włok pustych... 1

Połąć spółnoczy

25. Woyta włok... 3
28. Arnisz s Parcewa... 0,25
Ostasz Woytowicz... 0,75
29. Mikołay Timoszew... 0,25

- Timosz Woytowicz... 0,75
30. Andricz Kacow... 0,25
Jakim.. 0,75
31. Tenże... 0,5
Jadwiga... 0,25
Andrzej Rzeznik... 0,25
32. Hurin... 0,25
Jacko Horbacz... 0,5
Kondrat... 0,25
33. Kondrat Kozoł... 0,25
Swirid s Parcewa... 0,25
Chwedor Hieczenia... 0,25
Hric Weroby... 0,25
34. Mikołay... 0,5
Wasko Korasz... 0,5
35. Anchim... 0,25
Pawluk Hlut... 0,25
Hayduk... 0,5
36. Hayduk... 0,5
pusta... 0,5
37. Maxim s Parcewa... 0,25
Jacko iarzina... 0,25
Martin połka zdun... 0,25
Stecko Litwin... 0,25
38. Tenże... 0,25
Mic Lysy... 0,25
Wasko Rekun... 0,5
39. Dawid Szewczyk... 0,5
Lukian Czaykowien... 0,25
Michałko... 0,25
40. Lewon... 1
41. Matfiej... 0,25
Olexa Pacenia... 0,25
Jakim Weroby... 0,25
Pusta... 0,25
42. pusta włok 1
43. Trochim 0,5

- Mic s Parcewa 0,25
Timosz Koleszko... 0,25
44. Maxim Pacenia... 0,66
HricWeroby... 0,33

[s. 740]

Wieś Krzywa, włók 32

Połać spulnoczy

1. pusta bez budynkow 0,16
Ihnatowicz 0,33
Sidko Olexicz 0,25
Demiancza 0,08
Anchim Woloska 0,08
2. Hayduk 0,5
Wawrzen 0,25
Jaroc 0,25
3. Jaronima 0,5
Sidko 0,5
4. Sidko 0,25
Suprun Dolinka 0,25
Kuzma 0,08
Matficy 0,25
Pawluk Dudeyko 0,16
5. Andrzey Zasrapko 0,25
Szednitcza 0,25
Tenże Ostapko 0,16
Martin 0,16
6. Hayduk 0,5
Tichon 0,08
Hrynkowa wdowa 0,25
7. Semion Hrynienia 0,33
Martin 0,25
Onac 0,08
Chroc y Wasko 0,25
8. Olexa Makacik 0,25

- Androcicha 0,25
Lukasz Monkowicz 0,25
Serhey 0,25
9. Moysey Baryło 0,25
Simon 0,08
Harasim Kowal 0,08
Androcicha 0,25
Androcicha 0,25
10. Chwedor Kozołko 0,16
Łukian Bednarz 0,16
Andrzej Szedzolik 0,16
Stasz Sotanicz 0,25
Oxiuta 0,25
- [s. 741]
11. Tenże Oxiuta 0,25
Kasyan y Dudeyko 0,25
Kondrat Sackwa(?) 0,25
Kuriło y Beziuk 0,25
12. Meń 0,16
Kowal 0,16
Jarosz 0,33
Hawriło 0,16
Zinko Żuk 0,16
13. Martin Żuk 0,25
Olexy 0,25
Pilip 0,25
Onac Tur 0,08
Andrzej 0,16
14. Anchim Owerkowicz i Chwiedor 0,25
Sawko y Hawriło 0,16
Pilip Zagonow 0,33
Ustian Chwedor 0,25
Iwan Hryszkowicz 0,25
15. Ustian 0,16
Bezuk 0,16
(...) Zayko 0,33
Hric Hley Lawnik 0,33

16. Wasil (...) 0,16
Woyt 0,16
Anchim Sklarz 0,16
Manowina 0,33
Iwan Motczon 0,16
17. Bezuk 0,5
Iwan Surelik 0,08
Iwan Hreszkowienia 0,08
Wasko y Chros 0,08
Sak 0,25
18. Andrzej 0,25
pusta 0,5
Ostapko Jarzina 0,08
Trochim Micko 0,08
19. Hayduk Bezuk 0,25
Woyt 0,75
20. Tenże (wójt) 0,25

Połać społudnia

21. Androc Hayduk 1
22. Martisz 0,25
Anchim 0,25
Niewosa (?) 0,5
23. Iwan Szepelik 0,25
Pawłuk 0,25
Hawiło 0,25
Radko 0,08
24. Kowal 0,25
Wasko Bobka 0,25
Timosz 0,25
Anchim 0,25
25. Androcicha 0,5
Woyt 0,5
26. Woyt 1
27. Woyt 0,16
Martin Zagonow 0,33

- Nikon 0,25
Semion 0,08
Androc 0,08
Martin 0,25
28. Andrzej Jerem 0,33
Piestasz (?) Hayduk 0,16
Matfey 0,25
Andrzej 0,25
29. Martin 0,25
Jaronima 0,25
Androc Hrebenka 0,08
Kaliszuka 0,25
Pietrasz 0,08
30. Lukina Choćko 0,33
Ostasz (?) 0,16
Kuzma 0,16
Anchim 0,16
Nazarcza 0,16
31. Jaronima 1
Olisiew 0,33
32. Sidkowa zagonow 3
Loszak 0,25
Onac zagonow 3
Omelan 0,2

Źródło: *Archiwum Główne Akt Dawnych, MK dz. XVIII, sygn. 64.*

Aneks II

*Akta wyświęcenia cerkwi i erygowania
parafii w Szczytach, 1785*

1.

**Ojciec Antoni Przybyszewski wyświęca cerkiew w Szczytach,
31 październik 1785 r.**

Antoni Przybyszewski Archidyakon Katedralny Namiestnik w Rządach Duchownych i Official Brzeski i przez Podlasie Generalny Proboszcz Szereszewski

Wszem w obec i każdemu z osobna komu o tym wiedzieć należy, lub będzie należało, a mianowicie Przewielebnym XX Dziekanom, Wielebnym XX Parochom Wikaryuszom Przełożonym i innym kapłanom Świeckiego i Zakonnego duchowieństwa czyniemy wiadomo iż gdy Wielmożny ... Pan Jan Wegierski Szambelan JK Msci Maiętności Dzieciółowa i Szczytow Dziedzic i Aktualny Possesor Duchem Nabożeństwa wzruszony, niemałym kosztem Cerkiew na mieyscu niegdys Pogrzebow ciał zmarłych wiernych Chrystusowych, przy Dziezdzicznejey wsi swoiey Szczytach zwaney postawił i tąż Cerkiew na oddzielną Parochialną przy nadaniu do niey należytey dla sustentacyi Parocha Exdotacyi, ufundować zamyślił, za straszne ofiary sprawować, Sakramenta S.S. administrować, i inne obrzędy cerkiewne sprawować pozwolili. My do takowych żądań iako sprawiedliwych nakłonieni, a bardziey zawdzięczając wielką ten Chwale Pana Boga Hoyność, i przychylność Wielmożnego Fundatora, Sami osobą naszą na mieysce ziechaliśmy, a znalazzy Cerkiew przy wsi Szczyty zwaney, dosyc pięknie i przystoynie postawioną, w ołtarzu, srebra, dzwony i inne

potrzeby wewnętrzne i zewnętrzne hojnie od Fundatora opatrzoną, do Benedytcy Oney przystąpić umyśliliśmy. Takż zebrawszy Poczec Duchowieństwa do takowego Aktu potrzebny, na dniu dwudziestym osmym mca pazdziernika roku teraz idącego, zacząwszy w naszej osobie Ceremonie święcenia Cerkwi, i też podług obrzędku Cerkwi S. Wschodney ciągem dokonywując, położywszy na ołtarzach w niey podniesionych konsekrowane Antyminy, nayprzed Wielebnemu Xiędzu Mikołajowi Michniakiewiczowi Klenickiemu Parochowi Mszy S. odprawienie, i Nayswiętszey Eucharystyi Sakrament założenie zlecieliśmy. Sami zaś w tymże ciągu smętarz na pochowanie ciał zmarłych wiernych Chrystusowych poświęciwszy odprawieniem Mszy Świętey spiewaney i dalszych Ceremonii dokończeniem w asystencyi licznie zgromadzonego duchowieństwa tenże Akt solennie dokończyliśmy, i wszystkim kapłanom, by iednak ciż prawnym sposobem od ołtarza utrzymami nie byli, w teyże Cerkwi obrzędku tak Łacińskiego iako y Greckiego Katolickiego, na położonych Antyminsach konsekrowanych Mszy Świętych celebrowanie, sakramentow administrowanie i inszych obrzędow cerkiewnych sprawowanie władzą naszą namiesniczą pasterską pozwoliliśmy.

Dan w Dzieńciółowie dnia 31 października 1785 roku.

Antoni Przybyszewicz, Archidiakon i official

2.

Akt erygowania parafii w Szczytach, grudzień 1785 r.

Actum in Curia Regia Branscensi Feria Terta in Ciggilia Festi Sancti ... Apostoli suticet Die Vigesima Mnesis Decembris Anno Domini Millesimo Septingentesimo Ostuagesimo Zwinto

(...) Przed Wielmożny w Bogu Nayprzewielebniejszy Imc Xiędzem Antonim Przybyszewiczem Archidyakonem Katedralnym, Namiestnikiem w Rządach Duchownych, Officyałem Brzeskim, u w Podlasiu Generalnym, Proboszczem Szereszewskim. Stanąwszy obecnie urodzony Jozef Lewicki Wielmożnego Jmci Pana Jana Walentego Węgierskiego Szambelana Jego Krolewskiey Mości pryncypalnego aktora Plenipotent na terminie dzisiejszym ex Pitera Anne debita, iako się pokazał execita, przypadłym, contumaciom wszystkich i każdego Prawo i interesowanie się iakowe do okoliczności ni-

żey wyrażonych mających, lub mieć pretendujących Pozwanych quatenus niestawiających accusant et in corum contumaciam pokładając Dokument Funduszu oryginalnego przez Wielmożnego Pryncypała swojego w roku teraznieyszym dnia dwudziestego pierwszego listopada, według nowego kalendarza ręką własną pisany, podpisany, i przycisnieniem Pieczęci wzmocniony. Przyznanie tegoż Dokumentu na Fundusz Cerkwi we wsi Szczytach nowo wystawioney, w grodzie Branskim w piątek w sam dzień Świętey Katarzyny Panny u Męczenniczki, to iest dnia dwudziestego miesiąca listopada, w roku teraznieyszym, przez tegoż Wielmożnego Pryncypała swojego uczynione, y xięgę Inwentarz Cerkwi w Dobrach Dzieciolowo Szczyty ufundowaney, grunta, place, budowle y ruchomość cerkiewną opisuiący, ręką Samego Fundatora spisaną, i podpisaną, w aktach Grodzkich Branskich oblatowaną. Też Cerkiew we wsi Szczytach zwaney przez Wielmożnego Pryncypała swojego de nowa radue wystawiona, należycie y podług Prawa exdotowaną za parochyjalną oddzielną uznać Fundusz przez tegoż Wielmożnego Pryncypała, dla teyże Cerkwi uczyniony, przed aktami Grodzkimi Branskimi przyznany, dopuścić, tenże za wieczysty uznać, wsie Szczyty y inne poblizsze, iakto Hołody y Krzywa, za parochyjalne tey Cerkwi uznać, y do niey nazawsze przyłączyć. Parochom do których też wsie do tychczas Prawem Parochyi należały, w wtrącania się dalszego do tychże wsi zakazać, y co Prawo y Sprawidliwość będą kazały decydować, y adeter mianować debita cum unstantia upraszał.

W obecności Wielebnego Xiędza Grzegorza Paiewskiego Parocha Orlanskiego stawaiącego salvis ae protestando ac. Ponieważ Cerkiew przez Wielmożnego Kollatora y Fundatora w Parochyi do tychczas Cerkwi Orlanskiej iest wystawiona y ufundowana przez co in iuribus Parochialibus Cerkiew Orlanska uszczuplona być musi, przed też Cerkiew w Szczytach nowo wystawioną za filialną cerkwi orlanskiej uznać, lub część od Funduszu Orlanskiego. Podatkow opłacać się zwykłych do Funduszu Cerkwi w Szczytach ufundowaney proporcjonalną przyłączyć upraszaiącego.

W obecności także Wielebnieyszego Xiędza Mikołaiia Odelskiego Instruktora Dekanatu Bielskiego Parocha Czyżewskiego stawaiącego salvis ae ac protestando. Ponieważ każda erekcyja dział się powinna bez pokrzywdzenia innych Cerkwi Parochyjalnych wzięciem

zaś parochyi od innych Cerkwi, wymuie się po części pożytkow tak Rządow Cerkwi iako in juribus stola, iako y samym Cerkwiom w opatrzeniu swiatłem y prowidowaniu w reparacyach. Przeto wioskę Krzywa zwaną, do tąd do swoiey Cerkwi Czyżewskiej jure parochialitatis utrzymać upraszaiącego. Ex adverso urodzony 2ui Supra Plenipotent, że bliskość y przyległość Ludowi, a ztąd łatwość w odbieraniu usług Duchownych, y przyjmowaniu Sakramentow Świętych, iest sprawiedliwą przyczyną aplikowania Parochyi, mieyscom y Świątnicom poblizszym, iż takowe aplikowanie było y iest zawsze podług Prawa w mocy Biskupow y ich urzędow, y że w tey miere użyteczność samiz biskupi y Ich Urzędy mieć powinni unosiła. A gdy to iest oczewista, że wioska Krzywa zwana, do tych czas Cerkwi Czyżewskiej Parochyalną, od Czyżow iest prawie na mile odległa, do Cerkwi zaś w Szczytach nowo przez Wielmożnego Pryncypała swoiego wystawioney y ufundowaney nayblizzey, bo na pół Cwierci mile, wioska zaś Hołody zwana, do cerkwi Bielskich których do tych czas była Parochyalną więcej iak na mile iest odległa, do Cerkwi zaś Szczytowskiej także o puł cwierci mile przyległa. Tudzież ponieważ opatrywanie swiatłem lub iałmożnami, na reparacyą Cerkiewną każdego iest akt dobrej woli nie zaś z przymusu. Przeto wniesieniom Wielebniejszego stawaiącego locum non epe uznać, replikował, y iako wyżej dopraszał się.

Wielmożny w Bogu Nayprzewielebniejszy Imć Xiądz Archidyakon Katedralny, Namiesnik, w Rządach Duchownych Officyał Brzeski y w Podlasiu Generalny, 2ui supra sedens ac auditis as zapatrzywszy się na Fundusz przez Wielmożnego Findatora in Resis Cerkwi w Szczytach nowo wystawiony uczyniony, y po przeczytaniu Dokumentow teyże Cerkwi służących oraz y (...) przez Przewielebnego mieysca Dziekana, z zlecenia urzędu swoiego czynioney, tenże Fundusz podług tenoru jego dopuścił y za wieczysty mieć chciał. Cerkiew we wsi Szczytach de nova Radcie wystawioną za Parochyalną oddzielną uznał. Wsie Szczyty, Hołody y Krzywą, iako do teyże Cerkwi nayblizsze y naysposobniey od Parocha tey dozierane sakramentami y naukami nayłatwiey opatrywane być mogące do teyże Cerkwi aplikował y za parochyalne na zawsze przyłączył. Z wtrącania się do nich parochom do których też wsie, do tychczas prawem Parochyi należały zakazał. Prezentowania do Cerkwi w Szczytach nowo ufundowaney osobę za Parocha Wielmożnemu Fundatorowi y Kollatorowi

moc dał. A tym czasem w Rząd y administracją też Cerkiew Wielebnieyszemu Xiędzu Mikołajowi Odelskiemu Instruktorowi Dekanatu Bielskiego wryczył, y Teyże podanie Przewielebnemu mieysca Dziekanowi salva iednak instentatione idenca et honesta, tak administratora, iako y maiącego bydź do tey Cerkwi Parocha, iako ieszcze żżadnych prowentow nie maiącey do czasu zasianey ozimey, y maiącey się zasiać jarzynney, zebraniu ... przez Wielmożnego Ey Fundatora subministranda zalecił. Praz gdyby budynek dla mieszkania czeladzi Parochowi potrzebny był wystawiony, y ogrodzenie pierwiastkowe zupełnie dokąnczone dopełnione było, żądał.

Co się dotycze Pretensyi umnieyszenia Podatkow od Wielebnego Xiędza Parocha Orlanskiego uniosionej, te umiarkowanie Przewielebnemu mieysca Dziekanowi zostawił a ni Czasu nieumiarkowania w dalszy Czas sądowi swemu zachował mocą dekretu nienieyszego (...)

Podpis: Lorrexii Wnorowski (Brańsk), pieczęć z herbem

Źródło: Archiwum Parafialne w Szczytach

Aneks III

***Wykaz gospodarzy i ich uposażenie ziemskie we wsi
Hołody, Krzywa, Szczyty Dzieciotowo i Szczyty
Nowodzeory, 1878***

**Вопросные листки о населенных пунктах пасынковской волости
бельскаго уезда, 1878**

[к. 1]

Голодовское общество, д. Голоды, б. государственные крестьяне

Николай Багинский 14,54
Радивон Григорук 14,48
Павел Василюк 14,54
Григорій Раецкий 14,52
Тимофей Багинский 14,56
Иван Петровский 14,52
Феодор Григорук 14,51
Максим Панасюк 14,57
Василий Григорук 14,50
Семен Станиславюк 14,58
Капитон Магрук 14,55
Иван Кудерский 14,59
Панфил Яконюк 14,55
Феодор Романюк 14,63
Леон Василюк 14,60

Денис Павлючук 14,63
Андрей Кудерскій 14,64
Клим Иванюк 14,66
Степан Романюк 14,66
Фома Кудерскій 7,42
Степан Олесюк 7,82
Константин Григурок 7,64
Нестер Олесюк 7,61
Данил Скупневскій 7,68
Григорій Ваислюк 7,58
Яким Петровскій 7,68
Матфей Ярошук 0,15

Отставные и безсрочно-отпускные солдаты из местных государственных крестьян:

Лука Онхимюк 14,60
Омелян Жиковскій 0,40
Лика Иванюк 0,5
Петр Иванюк 0,60

Сверх того земель предоставленныхъ въ распоряженіе всего сельскаго общества: пастбища отведеннаго в надел целому селенію не исключая огородников и отставных солдат — 278,7

Итого: 800,7 десятин

(W Hołodach jest 58 domów, 280 mężczyzn i 318 kobiet; wspólnie z Ogrodnikami jest 1243,68 dziesięcin ziemi, w tym 756 ornej; we wsi jest społeczny spichrz drewniany i karczma żydowska Anny Gutwach)

[к. 28]

Кривское общество дер. Кривая б. государственные крестьяне

Василій Кулетинскій 14,71
Петр Башун 14,71
Иван Романюк 14,66
Филип Покинсьоха 14,71
Герасим Мисеюк 11,22
Роман Романюк 14,71
Онуфрій Яконюк 14,71

Яков Миронюк 14,71
Патрикей Игнатюк 21,70
Григорій Михалюк 14,66
Оксентій Кравчук 14,71
Семен Станиславюк 14,71
Прокоп Шадайка 14,45
Фома Яконюк 14,71
Павел Назарук 14,71
Яков Голіонка 14,66
Яков Безюк 14,68
Степан Юшук 14,72
Парфен Данилюк 22,07
Максим Романюк 14,71
Григорій Осипюк 14,71
Северіян Емелюк 14,71
Яков Онуфріюк 14,71
Игнатій Борисюк 14,71
Яков Сахарчук 14,67
Филипп Семенюк 14,71
Юрій Голіонка 14,73
Осип Станиславюк 14,71
Александр Юшук 14,49
Яков Назарук 29,43
Омелян Голіонка 22,07
Демян Безюк 21,69
Андрей Стрельчук 18,21
Лука Романюк 22,07
Игнатій Назарук 14,71
Омельян Сахарчук 14,70
Иван Якимюк 14,72
Андрей Безюк 14,71
Иван Петручук 21,70
Константин Безюк 21,70
Филип Кондратюк 14,71
Дмитрій Сахарчук 14,71
Павел Станиславюк 14,71
Филип Березовскій 14,71

Иван Осипюк 7,37
Фома Кондратюк 14,71
Яким Романюк 14,71
Филип Безюк 21,70
Дмитрій Семенюк 21,70
Антон Безюк 14,71
Андрей Ющук 7,19
Иоаким Яконюк 0,75
Осип Шадайка 7,23

Отставные и безсрочно-отпускные солдаты из местных государственных крестьян

Филип Березовский 0,74
Илиан Михалюк 0,74
Григорій Романюк 0,72

Сверх того земель доставленных в распоряжение всего сельского общества отведенного в надел целому селению не исключая огородников и отставных солдат: 103, 8 д.

Итого: 927, 4 д.

(we wsi jest 202 mężczyzn i 196 kobiet, którzy mieszkają w 67 domach; jest 927, 4 dziesięcin ziemi, w tym 700 ornej, jest społeczny spichrz drewniany i karczma Rachmela Waldmana)

[к. 51]

Шитовско-Денделовское общество с. Шиты-Денделово

Крестьяне собственники
Иван Якимюк 11,200
Спиридон Якимюк 11,200
Феодор Савицкий 11,200
Фома Шарало 11,200
Алексей Андреюк 11,200
Степан Сахонюк 11,200
Иван Микицюк 11,200
Венедикт Выкалюк 11,200
Дмитрій Микицюк 11,200

Іозефат Стелецкій 3
Константин Панасюк 3
Яков Крук 3
Александр Пасынюк 3
Радивон Максимюк 3
Адам Мельничук 3
Онуфрій Витерскій 3
Максим Бамота 3
Филип Качановскій 3
Гиліярій Остапчук 3
Лаврентій Качан 3
Феодор Ковальскій 3
Антон Жменка 3

Итого: 138 д. 1800 с.

Показанная земля наделена крестьянам люстрацією и представлена на выкуп

(62 mężczyzn i 86 kobiet)

[к. 54]

**Щитовское Новодворское общество д. Щиты Новодворы крестьяне
собственники**

Василій Качановскій 11,200
Максим Семенюк 11,200
Семен Сахаревич 11,200
Семен Крук 11,200
Герасим Крук 11,200
Степан Сахаревич 11,200
Леон Сахаревич 11,200
Даніил Лядек 11,200
Лука Витковскій 11,200
Іозефат Шарало 11,200
Петр Жменька 11,200
Тимофей Артемюк 11,200
Степан Трохимюк 11,200
Клеменс Качановскій 11,200

Андрей Воскулик 11,200

Петр Жменька 11,200

Иван Пасынюк 11,200

Клементій Романовскій 3

Антон Митковскій 3

Павел Сахаревич 3

Иван Митковскій 3

Пастбищ 24 д. 1557 с.

Итого: 257 д. 757 с.

Показанная земля наделена крестьянам люстрацією и представлена на выкуп

Źródło: *Nacjonalny Historyczny Archiw Białarusi w Grodnie*, F. 14, 1, 153.

Aneks IV

Postanowienie zebrania wiejskiego gospodarzy wsi Krzywa o zatrudnieniu na następnym okresie Jerzego Juszczyka jako nauczyciela szkoły cerkiewno-para-fialnej, 20 września 1896 r.

Приговоръ крестьянъ Кривскаго сельскаго общества дер. Кривой

1896 года сентября 20 дня. Мы, ниже подписавшіеся крестьяне Бельскаго уезда, Пасынковской волости, дер. Кривой отъ 72 дворовъ въ числе 61 наличныхъ человекъ были собранны на сельскій сходъ совместно съ нашимъ сельскимъ старостою имели разсужденіе отомъ. Желая дабы нашихъ детей грамоте въ нашей Кривской церковно-приходской школе какъ и до сихъ поръ. И посоветовавшись между собою условили учителемъ для нашей школы крестьянина Пасынковской волости дер. Кривой Георгія Ющука, что онъ поведенія хорошаго и уже обучалъ детей грамоте въ продолженіи четырехъ летъ сознаниемъ учительскаго дела. А потому единомышленно приговорили назначить жалованіе учителю Георгію Ющуку со всехъ посещающихъ мальчиковъ и девочекъ наше училище двадцать шесть рублей. А деньги слѣдующыя учителю Ющуку поручаемъ собрать съ крестьянъ нашему сельскому старосте и таковыя вручить Г. Ющуку по окончаніи учебныхъ занятій.

1е А также мы крестьяне обязуемся высылать своихъ детей отъ 7 до 12 летъ безъ отлагательно.

2е Если мальчикъ или девочка поступить въ нашу Кривскую Церковно-Приходскую школу и поучиться одинъ день, а после не будетъ посещать оной, то родители этихъ мальчиковъ и девочекъ должны уплотить учителю

за целый годъ по ращету сельскаго Старосты и всего общества. В томъ расписуемся: Тихонъ Романюкъ, Симеонъ Качановскій, Аксентій Кравчукъ, Иосифъ Шадойка, Адамъ Михалюкъ, Еремей Данилюкъ, Северіанъ Иванюкъ, Іаковъ Онофріюкъ, Андрей Ющукъ, Іаковъ Станиславиюкъ, Иванъ Ющукъ, Иванъ Сахарчукъ, Андрей Безюкъ, Петръ Романюкъ, Кондратій Сахарчукъ, Фома Кондратюкъ, Иванъ Якимчукъ, Мартинъ Раецкій, Григорій Сахарчукъ, Павелъ Романюкъ, Стефанъ Безюкъ, Иванъ Семернюкъ, Софроній Безюкъ, Романъ Романюкъ, Даніилъ Брезовскій, Еремей Сахарчукъ, Николай Назарукъ, Сидоръ Василюкъ, Иванъ Кравчукъ, Емельян Игнатиюкъ, Максимъ Миронюкъ, Іосафъ Яконюкъ, Петръ Башунъ.

И за неграмотныхъ по ихъ личной просьбе сами за себя расписуемся: П. Безюкъ, Карпъ Осипюкъ, Емельян Б...., Филипъ Назарукъ, Игнатій Романюкъ, Василій Безюкъ, Демьянъ Осипюкъ, Тарасъ Михалюкъ, Георгій Романюкъ, Григорій Назарукъ, Василій Назарукъ, Иванъ Голѣнка, Григори Петручукъ, Назарукъ, Антонъ Безюкъ, Антонъ Станиславиюкъ, Ефремъ Безюкъ, Кондратъ Крукъ, Максимъ Романюкъ, Демянъ Голенка, Стефанъ Романюкъ, Якимъ Кондратиюкъ, Алексій Сахарчукъ, Степанъ Семенюкъ, Феодоръ Романюкъ

(печать) **Кривскій Сельскій Староста Осипъ Голенко**

Ze zbiorów Bazylego Juszczyka z Krzywej

Aneks V

*Dane statystyczne o chrztach, ślubach i zgonach
parafii Ściecia Głowy św. Jana Chrzciciela
w Szczytach Dzieciotowie*

Rok	Chrzest	Ślub	Zgon	Rok	Chrzest	Ślub	Zgon
1843	48	14	57	1946	24	6	15
1844	40	8	28	1947	20	15	12
1845	45	7	57	1948	33	8	9
1846	33	7	71	1949	21	14	22
1858	38	14	24	1950	25	13	7
				1951	32	7	14
1866			44	1952	12	10	14
1867			31	1953	21	14	9
1868		7	23	1954	20	7	17
1869		14	36	1955	13	8	15
1870			38	1956	24	9	12
1871			31	1957	31	16	17
1872			36	1958	41	16	15
1873			53	1959	26	13	12
1874			39	1960	26	9	12
1875	96	6	30	1961	26	9	10
1876	58	6	30	1962	15	5	10
1877	33	13	36	1963	14	4	10
1878	53	15	36	1964	14	6	15
1879	70	11	29	1965	19	8	14
1880	53	9	48	1966	19	7	16
1881	59	11	45	1967	13	8	9
1882	66	10	62	1968	16	6	9

Rok	Chrzest	Ślub	Zgon	Rok	Chrzest	Ślub	Zgon
1883	61	19	33	1969	14	6	12
1884	54	13	51	1970	12	6	8
1885	75	8	59	1971	11	9	16
1886	56	8	65	1972	16	12	8
1887	83	16	32	1973	13	11	12
1888	63	17	30	1974	10	5	14
1889	61	18	37	1975	14	5	13
1890	78	18	42	1976	7	11	16
1891	60	17	46	1977	12	8	14
1892	60	20	46	1978	14	8	15
1893	84	14	41	1979	13	12	24
1894	68	14	74	1980	7	6	22
1895	81	11	59	1981	4	9	12
1896	91	16	53	1982	12	7	14
1897	64	13	37	1983	13	9	17
1898	70	10	50	1984	12	7	11
1899	83	16	57	1985	8	7	19
1900	80	16	31	1986	6	9	15
1901	75	8	44	1987	4	10	14
1902	82	15	40	1988	5	8	19
1903	76	17	57	1989	8	4	20
1904	75	8	80	1990	6	7	14
1905	67	20	29	1991	8	4	9
1906	87	20	43	1992	5	9	19
1907	85	13	43	1993	6	4	19
1908	64	15	55	1994	9	5	18
1909	77	15	51	1995	6	1	10
1910	98	15	69	1996	4	4	19
1911	79	25	39	1997	5	3	16
1912	78	19	31	1998	3	2	11
1913	57	14	22	1999	4	1	10
				2000	2	2	14
1940	32	4	17	2001	5	-	21
1941	34	7	29	2002	3	1	11
1942	39	11	16	2003	1	3	7
1943	31	9	18	2004	1	2	12
1944	28	3	35				
1945	21	8	14				

Aneks VI

Słownik nazw terenowych (mikrotoponimów)

Nazwy terenowe, zwane przez językoznawców mikrotoponimami są ważnym elementem tradycji historycznej. Możemy w nich odczytać jej język i historię, odtworzyć obraz dawnego środowiska przyrodniczego, przypomnieć o ludziach, którzy niegdyś tu zamieszkiwali. Tak jest też w przypadku terenu parafii szczytowskiej.

Szczególnie bogate, historyczne słowotwórstwo występuje w Hołodach – 45 zarejestrowanych nazw. Wynika to przede wszystkim z mozaiki terenowej, szczególnie w południowej i wschodniej części ich obszaru. Tu dawne mokradła przeplatają się z lasami i zagajnikami, a pola z łąkami i dolinami. Każdy z tych elementów przyrodniczych posiada swoją nazwę. Zachowaniu tradycyjnych mikrotoponimów w Hołodach sprzyjała przeprowadzona dopiero w końcu lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia komasacja gruntów. Ubogi w nazwy jest natomiast obszar na zachód od wsi, porastający lasem państwowym.

Mniej, bo 27 zarejestrowanych nazw, występuje obecnie w obszarze gruntów wsi Krzywa; dawniej niewątpliwie musiało być ich więcej. Można sądzić, że wiele nazw zanikło tu po przeprowadzeniu w 1938 r. komasacji gruntów. Podobnie było w Szczytach; tu zachowane nazewnictwo jest nader ubogie. W Dzięciołowie i Nowodworach udało się zarejestrować jedynie siedemnaście mikrotoponimów. Weźmy jednak pod uwagę, że duże obszary gruntów należały tu do dworów i były tradycyjnie nazywane *Dwuorszczynami*. Ponadto, znaczna część gruntów majątków szczytowskich, znalazła się w wyniku ich wyprzedazy poza obrębem wsi Szczyty.

Najwięcej nazw na interesującym nas obszarze, określa środowisko przyrodnicze (Haj, Hrud, Sinożatki, Rybniki, Voniacze, Hłuch, Liesnaja, Miżydoruoże, Ostruvki, Seredni Korczye); niektóre z nich są pochodzenia bałtyjskiego (Kudryno, Kundrovy Korczye). Osobną ich grupę stanowią ciek wodne i doliny, które stanowią o różnorodności krajobrazu (Kryniczna Dolina, Remez, Lipnik, Smolanka, Kryvaja, Ozarysok). Inne nazwy mówią o działalności człowieka w sferze duchowej i materialnej (Kurhan, Podkurhanie, Carski Hostineć, Żydowski Łużok). Część z nazw kulturalnych powstała w trakcie formowania się stosunków własnościowych (Naddatki, Klin, Uszszy i Szyszzy Ryezki, Szostak). W niektórych mikrotoponimach mamy zapisane imiona byłych właścicieli lub użytkowników gruntów (Syczova Hora, Hryniuszczyna, Klukuvszczyna, Simakuov Łuh, Bychtoruoszczyna, Habrysik, Davidczej Pole). Do tej grupy należą też nazwy zbiorowe, odnoszące się do właścicieli bądź osadników spoza tego terenu, również o międzynarodowej proveniencji (Olendry, Alendruuszczyna, Kacapszczyna).

Jeszcze słów kilka o zapisie językowym. W słowniku zastosowaliśmy dwa warianty zapisu nazw: alfabetem łacińskim oraz cyrylicą. W przypadku tej ostatniej wykorzystujemy zasady pisowni ruskiego języka podlaskiego, opracowane przez mgr. Mikołaja Wróblewskiego, białorusiście, autora fundamentalnego „Słownika języka wsi Chraboły” (od roku 2001 ukazuje się jako dodatek do pisma „Bielski Hostineć”).

Hołody (*Голоды*)

Alendruuszczyna (*Ал'ендруушчына*) – użytki zielone nad rzeką Orłanką, przy granicy z gruntami wsi Ogrodniki i Krzywa; prawdopodobnie niegdyś należały do majątku Szczyty i były użytkowane przez Holendrów; por. nazwa Olendry w Szczytach

Bábino (*Бабіно*) – grunty za lasem, na południe od szosy do Bielska; większość uroczyska znajduje się w obszarze gruntów wsi Widowo

Buor (*Буор*) – las sosnowy przy drodze do Mikłasów

Ćwíchowo (*Цвіхово*) – obniżenie terenowe przy granicy z gruntami wsi Ogrodniki

Haj (*Гай*) – łąki na północ od uroczyska Klin

Horodicki Naddátki (*Городіцкі Наддаткі*) – pola przy granicy z gruntami wsi Ogrodniki

Hryniuwszczyzna (Грын'увшчына) – pole przy granicy z gruntami wsi Parcewa, nazwa pochodzi od imienia Hryń

Hrud (Груда) – las przy drodze do Mikłaszów

Hrudok (Грудок) – grunty orne na północ od uroczyska Uszszy Ryeżki

Kacąpszczyzna (Качапшчына) – użytki rolne, częściowo las na południe od drogi do Hajnówki; w połowie XIX w. zamieszkało tu kilku osadników z głębi Imperium Rosyjskiego, potocznie zwanych kacapami, dziś po osadzie nie pozostało śladu

Klin (Клін) – łąki, pastwisko i las na lewo od szosy do Hajnówki, przy granicy z gruntami wsi Szczyty; grunty zakupione w okresie międzywojennym od dworu Szczyty Dzieciołowo

Kłímova Dolína (Клімова Долина) – użytki zielone oraz pole przy samej wsi, między szosą do Hajnówki i drogą do Mikłaszów

Kłúkuvszczyzna (Кл'укувшчына) – grunty przy południowej połaci wsi

Krynícia (Крыніца) – źródło w uroczysku Remez

Kryniczna Dolína (Крынічна Долина) – obniżenie terenowe; rozpościera się na północ od wsi i dochodzi do doliny rzeki Orlanki, rozdziela uroczyska Smołowina i Naddatki

Lіes Kazionny (Ліес Каз'онны) – las państwowy, największy kompleks leśny na wschód od Bielska Podlaskiego, liczący ok. 200 hektarów; na polanie w południowo-wschodniej części lasu znajdowała się siedziba leśnictwa bielsko-wołodowskiego z kompleksem zabudowań, obecnie leśnictwo Hołody w Nadleśnictwie Bielsk Podlaski

Metiuonka (Мет'юнка) – użytki zielone oraz las przy granicy z gruntami wsi Mikłasze; na wschód od drogi Hołody-Mikłasze

Mikłaszúwskie (Мікляшув'ке) – grunty wsi Mikłasze w obszarze wsi Hołody

Naddátki (Наддаткі) – grunty orne na prawo od drogi do Ogrodnik, przy granicy z tą wsią

Naddátki Widowskíje (Наддаткі Відовськіє) – grunty orne przy południowo-zachodniej granicy z obszarem wsi Widowo

OsuMov Łuh (Осу́в Лу́) – użytki zielone przy wschodnim skraju lasu wołodowskiego

Pastúvnik (Пастувнік) – podmokły teren w centralnej części północnej pierzei wsi; przed I wojną światową zbudowano tu szkołę (stoi do dziś), potem remizę strażacką

Pohreby (Погрэбы) – las przy drodze do Parcewa; według przekazów

196. *Pańska Doroha*, prowadząca przez las *kazionny* koło Hołodów

w tym miejscu grzebano padłe zwierzęta gospodarskie

Pudbúrje (*Пудбурье*) – las i pole na wschód od drogi do Mikłaszów

Rémez (*Ремез*) – obniżenie terenowe na lewo od szosy do Hajnówki, niegdyś przez cały rok stała tu woda

Románova Łónka (*Романова Лонка*) – polana z użytkami zielonymi w środkowej części lasu hołodowskiego; nazwa pochodzi od gajowego Romana Kuderskiego, pochodzącego z Hołodów

Roukí (*Роуки*) – obniżenia terenowe wraz z gruntami rolnymi na zachód od drogi Hołody-Parcewo; uroczysko graniczy z gruntami wsi Parcewo

Rýbniki (*Рыбнікі*) – użytki zielone na prawo od drogi polnej Hołody – Mikłasze; od północy graniczą z ur. Sinożatki

Rýbniki (*Рыбнікі*) – użytki zielone przy północno-zachodniej części wsi, w sąsiedztwie lasu

Sážuuka (*Сажуука*) – podmokły teren na zachodnim skraju wsi, po obu stronach drogi do Parcewa, obecnie częściowo zasadzona lasem; niegdyś znajdował się tu staw – sadzawka, o którym wzmiankuje po raz pierwszy przywilej z 1501 r.

Serédni Łuh (*Середні Луг*) – podmokły teren na południe od wsi

Simakuov Łuh (*Сімакуов Луг*) – podmokłe miejsce na południe od

wsii; nazwa pochodzi od niejakiego Simona, który przy łuhu niegdyś mieszkał w szalasiu i pasał gęsi, był chory na nogi; okładając nogi błotem z tego łuhu wyleczył je od dolegliwości

Sinożatki (Сіножатки) – użytki zielone oraz las na prawo od drogi po-
lnej Hołody – Mikłasze

Smolovina (Смоловіна) – użytki rolne (pola i łąki) między szosą do
Hajnówki a uroczyskiem Kryniczna Dolina, przed komasacją o orientacji
wschód-zachód (od drogi do Ogrodnik do rzeki Orlanki)

Sýczova Horá (Сычова Гора) – użytki rolne oraz las na południe od
drogi do Bielska; najwyższy punkt w obszarze wsi Hołody – 151 m n.p.m.;
wzmiankowana w dokumencie z 1859 r. (Lustracja majątku Hołowiesk, NHAB
w Grodnie, 31, 2, 2602)

Sverkuovka (Сверкуовка) – las przy drodze Hołody - Mikłasze

Szlacheckoje (Шлах'ецкоје) – nazwa wzmiankowana w dokumencie
z 1859 r. (Lustracja majątku Hołowiesk, NHAB w Grodnie, 31, 2, 2602); być
może chodzi o grunta po prawej stronie drogi do Ogrodnik; już w granicach
tejże wsi znajduje się tu poletko o nazwie Bojerszczyna

Szycja (Шыця) – obszar gruntu między uroczyskami Sverkuovka i Chwo-
inka

Szyroki Póplaw (Шырокі Поплав) – obniżenie terenowe na wschód
od wsi, przecina szosę do Hajnówki i dochodzi do doliny Orlanki

Szýrszy Rýezki (Шырышы Рыезкі) – grunty orne na lewo od drogi
Hołody – Ogrodniki

Svíszczyño (Свішчыно) – grunty orne na południe od lasu Pohreby;
dotykają granicy ze wsią Parcewo

Trybuchowo (Трыбухово) – dawne bagna na południe od ur. Voniacze

Uszszy Rýezki (Ушышы Рыезкі) – grunty orne na zachód od uroczy-
ska Szýrszy Ryezki

Viduvszczyna – grunty orne z zachodniej strony lasu hołodowskiego,
leżą w granicach wsi Hołody, wzmiankowane w przywileju rozszerzającym
prawa miejskie Bielska z 1501 r.; w niewielkiej części należały do gospodarzy
z Hołodów

Voniácze (Вон'аче) – dawne trzęsawisko przy południowo-zachodniej
części wsi, obecnie zmeliorowane

Za Hrudkom (За Грудком) – grunty orne przy granicy ze wsią Ogrod-
niki

Żyduovski Łuzok (Жыдуовс'кі Лужок) – nazwa pochodzi od Żydów,

którzy w tym miejscu wyrabiali cegły z gliny; powstałe w wyniku eksploatacji gliny wyrobisko, z biegiem czasu zamieniło się w *tuh*, wokół niego grunta orne są gliniaste i trudne w uprawie

Zarovje – nazwa bliżej nieokreślona, zapisana w dokumencie z 1859 r. (Lustracja majątku Hołowiesk, NHAB w Grodnie, 31, 2, 2602); być może pokrywa się z obecnym ur. Rouki

Krzywa (*Криваја*)

Bołóto (*Болото*) – użytki zielone w dolinie Orlanki

Bryk (*Брык*) – droga ze Szczytów do Pasynek, dawny trakt z Orli do Narwi

Býchtoruŏvszczyna (*Быхторуŏвщчына*) – pole oraz las na południowo-zachód od lasu krywlańskiego; do 1915 r. znajdowała się tu cegielnia i zabudowania mieszkalne

Cárski Hostíneć (*Царскі Гостінец*) – dawna droga strategiczna, prowadząca z Bielska przez Użyki, Rakowicze, Nowe Berezowo do Białowieży; w obszarze wsi Krzywa droga ta obecnie stanowi częściowo granicę z gruntami wsi Łoknica, częściowo przechodzi przez uroczysko Zabrycze; po wschodniej stronie skrzyżowania Hostincia z drogą do Pasynek widoczne są ślady po dawnej karczynie.

Hłuch (*Глух*) – pola w południowo-wschodnim obszarze gruntów wiejskich; w XIX w. jeszcze częściowo zalesione, stąd nazwa (hłuchij lies – głuchy las)

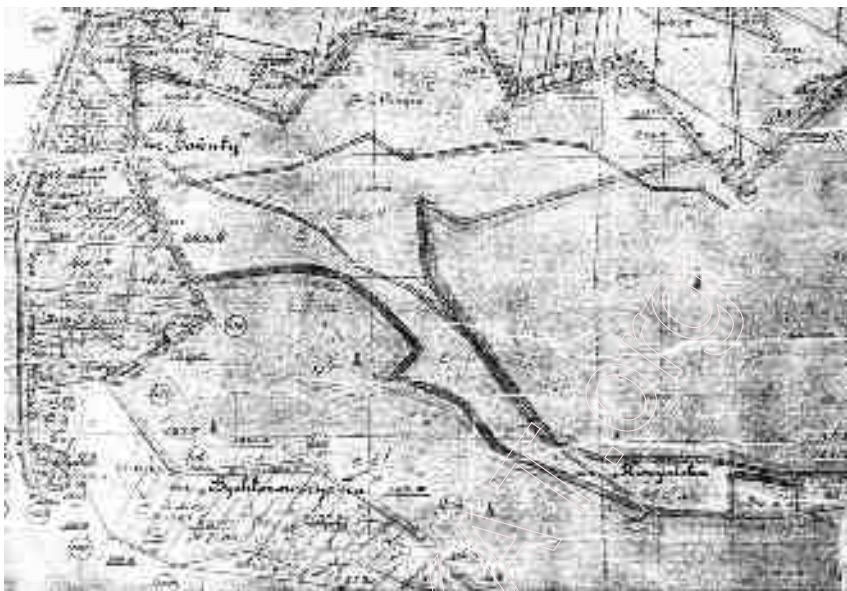
Hołovy (*Головы*) – grunty uprawne w północno-zachodniej części, wbijające się klinem w ziemię dawnego folwarku Użyki, wzmiankowane w dokumencie z 1859 r. (Lustracja majątku Hołowiesk, NHAB w Grodnie, 31, 2, 2602); w przekazach ustnych nazwa nie występuje, stąd akcent jest trudny do określenia

Klin (*Клін*) – druga nazwa uroczyska Hołowy

Korytiska (*Корытиска*) – śródleśna dolina na wschód od wsi, odnotowana na mapie geodezyjnej z 1938 r.; w przekazach ustnych nie występuje, stąd trudny do określenia akcent

Kostenicia (*Костеніц’а*) – śródleśny, piaszczysty pagórek; znajdowane są tu kości oraz czarna ceramika; miejsce pochówków lub osada

Kryvája (*Криваја*) – strumień, rozpoczynający się dwa kilometry na południe od wsi Rakowicze, wpada do Orlanki

197. Fragment mapy gruntów wsi Krzywa z lasem i nazwami uroczysk, 1938

Kúdryno (Кудрыно) – las i podmokłe nieużytki na północny-zachód od wsi; przyjęty w średniowieczu do języka starobiałoruskiego litewski termin kudra (kudrynas) oznacza sadzawkę, samotny mały las lub kępę drzew w polu czy na bagnie; w Krzywej odpowiada to rzeczywistości.

Kúdrovy Korczye (Кудровы Корчы) – śródpolny zagajnik niedaleko drogi Stienki

Líeva Krywaja (Ліева Крываја) – główna dolina rzeki Krzywej

Lieski (Ліескі) – pole z najwyższym w obrębie gruntów wsi Krzywa punktem 167, 8 m; znajduje się tu naturalne zwałowisko głazów narzutowych, spośród których największe liczą ok. 2 metrów średnicy; na jednym z kamieni znajdują się regularne znaki, stanowiące, być może, wytwór człowieka; na polu można znaleźć fragmenty krzemienia

Líesnája (Ліеснаја) – droga gruntowa, stanowiąca przedłużenie wiejskiej ulicy w kierunku wschodnim; nazwa wskazuje, że dawniej przechodziła przez las

Lípnik (Ліпнік) – dolina, biorąca swój początek przy koloniach Rakowice, nieopodal granicy z Krzywą; podąża w kierunku zachodnim, przecina wieś na pół, łącząc się z doliną Smolanki

198. Uroczysko *Smolanka*, obraz olejny na płótnie Anatola Krawczuka

Magazýnisko (*Магазыніско*) – miejsce, na południe od wsi, gdzie stał spichlerz gromadzki

Miżydoróże (*Міжыдору́же*) – obszar gruntów pomiędzy drogą z Krzywej do wsi Rakowicze a Carskim Hostinciom

Nacháľuvka (*Нахалу́вка*) – nazwa części wsi, położona po wschodniej stronie szosy Szczyty

- Pasyńki

Práva Kryvája (*Права Крыва́ја*) – dolina, łącząca się z doliną Liéva Kryvaja

Prokopova Olszynka (*Прокопова Ол’шы́нка*) – las olszowy na zachód od drogi z Krzywej do Ogrodnik

Puodbahnó (*Пуодба́гно*) – grunty orne na północny-zachód od wsi, przy Carskim Hostinciu; wspomniane w dokumencie z 1859 r. jako Podbahon (Lustracja majątku Hołowiesk, NHAB w Grodnie, 31, 2, 2602)

Puodbołotie (*Пуодбо́лотіе*) – użytki zielone oraz nieużytki na północ od uroczyska Bołoto

Serédni Korczye (*Середні Корчы́е*) – ogólna nazwa lasu na zachód od wsi; niegdyś jego znaczną część stanowiły pola uprawne; z powodu swej nieurodzajności były jednak z czasem porzucone, po czym porosły krzakami i drzewami

Splawý (*Сплав́ы*) – użytki zielone przy Orłance naprzeciwko wsi Ogrodniki

Smolánka (*Смола́нка*) – obniżenie terenowe, dawny strumień; rozciąga się kilka kilometrów ze wschodu na zachód, na północ od wsi

Stienka (*Сті́енка*) – droga rozgraniczająca grunta wsi Krzywa i Szczyty Dzieciółowo

Vzdóvžnie (*Вздо́вжне*) – pola przy wschodniej granicy wsi Krzywa, rozciągające się na przestrzeni dwóch kilometrów

Zabrýcze (*Забры́че*) – grunty orne na północny-wschód od wsi

Zadý (*Зады́*) – grunty orne na wschód od wsi, rozciągające się do samej

wsi Rakowicze

Zahoruodie (Загоруодіе) – użytki rolne przy południowej pości wsi; obejmuje również teren spółdzielni

Zahoruodnia Doroha (Загоруодн'а Дорора) – drogi, odganczające posesje z południowej i północnej pierzei wsi od pól uprawnych

Zakopy (Закопы) – użytki zielone za rzeką Orlanką, naprzeciwko gruntów dawnego folwarku Uzyki

Zakuopci (Закуопці) – pagórek, położony na południe od doliny Krzywej, wśród łąk Puodbołotie

Zakutіe (Закутіе) – las oraz użytki zielone przy granicy z gruntami ogrodniczej kolonii Piski

Zasmolánka (Засмол'анка) – grunty orne na północ od Smolanki, północnym skrajem dotykające Carskiego Hostincia

Szczyty Dzięciółowo (Шчыты Дз'ендз'олово)

Bołoto (Болото) – łąki za rzeką Orlanką, na zachód od Dwuorszczyny, w okolicy obecnego jazu; w tym miejscu znajdował się młyn wodny

Dwuorszczyna (Двуоршчына) – grunty dawnego majątku Dzięcióło-

199. Aleja, prowadząca do byłego dworu Dzięciółowo

wo, tu znajdowały się jego zabudowania; nazywana również Dziendziełuszczyzna

Hołoduowszczyzna (Голодуовшчызна) – grunty orne na północ od wsi, przy drodze do Bielska

Hrabniak (Грабняк) – grunty orne dawnego folwarku Grabniak, graniczą z gruntami wsi Rakowicze i Krzywa

Kurhan (Курган) – cmentarzysko wczesnośredniowieczne z grobami w obstawach kamiennych i kurhanami.

Mikulowci (Мікул'овці) – część wsi na wschód od drogi do Orli

Ostruówki (Оструовкі) – część wsi na zachód od drogi do Orli

Podkurhánie (Подкурган'е) – grunty rolne na północny-wschód od wsi

Szczyty Nowodwory (Шчыты Новодворы)

Dawidziej Pole (Давідчэй Пол'е) – grunty rolne na zachód od ostatnich zabudowań wsi; mianem Dawidziej nazwano Żenię Pasyniuk

Habrýsik (Габрысік) – las, należący do Szczytów-Nowodworów oraz Wólki; nazwa pochodzi od młynarza Gabrysiuka, który niegdyś miał w tym miejscu młyn na rzece Orłance

Hranicia (Граніца) – grunty na wschód od drogi do Orli, przy torach kolejowych; granica z ziemiami dawnego majątku orlańskiego

Miżydoruże (Міжыдору́же) – grunty rolne, położone między drogą, wychodzącą ze wsi na wschód, a drogą graniczną z Dzieciotowem

Nowodwuorszczyzna (Новодворшчызна) – teren majątku Nowodwory

Oléndry (Ол'ендры) – zachodni skraj wsi; nazwa pochodzi prawdopodobnie od kolonistów z Niderlandów, którzy w XVIII-XIX w. zajmowali się regulowaniem stosunków wodnych w majątku szczytowskim

Sinkúwka (Сінкувка) – użytki zielone oraz las, graniczące z rzeką Orłanką i gruntami wsi Mikłasze

Spiczkuwskie (Спічкув'ке) – użytki zielone nad Orłanką zakupione w majątku Nowodwory przez mieszkańców wsi Spiczki

Szosták (Шостак) – grunty rolne i nieużytki z zachodniej strony drogi do Orli, na południowy-wschód od wsi

Zarýsok (Зарысок) – strumień, dopływ Orłanki, biorący swój początek na gruntach wsi Zbucz; w dokumentach spotykamy inne brzmienie nazwy – Ozarysok

Aneks VII

Пан Рурык страшыт (романтычна-трагічна оповесць)

Было то давно, шчэ за паншчыны. В Новодворах жыв богаты пан Рурык. Ліхі быў то пан, самыя мукі тэрпіев од ёго народ, а найгуорш крывдів вуон бабуов. Вядома, пан мiев вэлікі двуор і дужо зэмлі. На ёго робілі паробкі. Такім паробком быў молады господар Грыць. Здоровы і муоцны быў то мужчына, брав на сэбэ по два сэміпудовы мішкі збуожжа. Грыць мiев хорошу жуонку, Фроську. Славiлася вона на всю околiцю. Грыць выбрав жуонку на своiе горэ і нэшчасце. Их обое згубiло хороство.

А всё то было лiетом в жнiва. Пан Рурык поiехав в поле на обiезда жэнцiув. На дворые была нэвыносіма жара. Прыiехавшы став вуон розгледатiсь кругом. Жэнцi сталi жатi хучыей. Як став прыгледатiсь до жэнцiоов, то аж в мозгах закрутiло, з которою то можна было б посваволiтi, повэсэлiтiсь. Нарэштi очы ёго, як котячы пазуры, затрымалiсь на Фросьцi. Обачыла тое Фроська і шчэ хучыей стала жатi. Твар еi став чырвоны і мокры, боялась пуоднэстi голову. Вона і забылась, што в жару росшпiлiла кофточку, і тэпэр пан любуецця еi моладымі грудьмі. На другi дэнь пан Рурык прыказав поклікатi в двуор Фроську. Фроська прышла, поклонiлася пану і аж задрыжала iз страху. А пан юуой кажэ: “З сёго дня ты Фроська нэ будэш ходiтi на паншчыну, а будэш моею служанкою. Затрэслася Фроська, як тая осiна, заплакала і стала просiтi пана, коб нэ брав еi в слугi. Пан роззловавася і нэ слухав Фросьчынэй просьбы. Так Фроська і зостала панскою служанкою. З того часу

Рурык прыліп до Фроські, як муха до меду. Але Фроська была хітрэю молодіцею. Вона віерна была свайму Грыцю і ніякімі прыманкамі пан нэ муог еі звабіці. Одного разу, калі пан надумався взяті Фроську сілою, вона пакусала ёму рукі і фонары оставіла пуод очыма. Такое дэле прывэло пана до шалу. Вуон нэ муог дараваті, што такая проста баба осмілілася так знэважыці пана.

Нэзадовго, по волі пана, Фросьчыного Грыця козакі забралі в солдаты. Фроська осталась сама, шчэ бэз дітята. В вуойську Грыць погодівся з свайм лёсом, став послушным солдатом. Начальнікі і офіцэры хвалілі ёго. Тым часом выбухла руско-турэцкая война. Грыць пошов на фронт. В час бітвы за Сэвастополь вуон выратовав од смэрті якогось важного офіцэра. За тое далі ёму войсковы крыж і адпусцілі до дому. Грыць нэ бачыв свайе жуонкі пять ліет і пісьма з дому прыходілі нэ часто.

З вэлікім страхом пуодходів Грыць до свайе хаты после двухмісэчнай дарогі з Крыму. Довго вуон стукав в окно і клікав жуонку. Нарэшці хтось адчынів двэры. Увойшовшы до хаты, розгубівся. В тэмноті нікого вуон нэ бачыв, ніхто ёго нэ клікав. Сэрце Грыця білося што раз муоціней. Хтось пройшов по хаті і став роздмуховаті в пэчы огонь.

- Фроська, то ты? — запытав Грыць.

Ніякого адказу нэ было чуці. Грыць подступів впэрэд і зачэпіўся за колыску. Штось заворушылось, а потуом заплакало дітя. Розгорылася лучына і в хаті стало відно. Пэрэд Грыцём вісіла колыска, а в юой малое дітя.

Чые то?! — забывшысь поздоровкатись, злуосно запытався Грыць.

Фроська затрэслась і стала плакаті. Вона кінулася мужові до нуог і плачучы сказала:

Грышэнька, клінусь пэрэд тобою, я нэ могла обороніцісь, вуон сілою, той гад... Ой, Грыша, Грышэнька, што я натэрілася, што я пэрэжыла тут! Бі, забі мэнэ!

Грыць помовчав, глянув на жуонку, одопхнув од сэбэ і сіев за стуол. Фроська встала до колыскі успокоіці дітя. Грыць подівівся на еі понуро, а потуом сказав:

- Дай іесті!

Наіевшысь, Грыць насунув шапку і вышов з хаты. Куды вуон

пошов, ніхто нэ знав. За пару дні людэ дозналісь, што Грыць забів пана Рурыка і пуодпалів ёго маёнток. Жандармы і козакі довго шукалі Грыця. Нарэшці знайшлі ёго і выслалі на Сібір на віечну каторгу. Жуонка Грыця, Фроська, разам з панскім дзіцятам кінулася в рыечку і утопілася.

Паном в Новодворах остався сын Рурыка. Молоды пан мало дбав про свую маёнток, часто розіежджав, гуляв собіе. Але одного разу, як говарылі людэ, прыснівся ёму роковы сон. Снілося, што прышов до ёго батько, адкрыў груді і кажэ: “Бачыш нэгуодны муой сыну, на моюом сэрці крывавау рану? Тут жывэш і гуляеш, а про мэнэ забывся, а я кровлею заліваюсь. Колі хочэш мого спокою, постав там крыж, дэ зэмя просякнута моею кровлею і молісь за упокоеніе моей грэшной души. Послухав молодой пан батькового наказу і побудовав каплічку, загадав сто покутлівых богослужэнныв во всіех околічных цэрквах і сам щчыро молівся. Одак і тое нэ успокоіло души старого Рурыка. Вуон шчэ і тэпэр часта выходіт з рыечкі, ідэ пуод каплічку і сіедіт там до дня, ждэ на свою офяру. Той Рурык і по смэрці остався лакомы на чужые жуонкі.

Powyzsza, najbardziej rozbudowana wersja opowieści o panu z dworu szczytowskiego posiada niewiele wspólnego z prawdą historyczną. Rurykiem (Rurkiem) w przekazach nazywany jest najczęściej Józef Wiewiórowski (potwierdzają to inne wersje legendy, gdzie występuje jego brat Adolf). Dziedzic ten dożył spokojnej starości, zmarł w 1909 r. i nie miał syna, który mógłby zbudować kapliczkę (jedyń syn zginął w czasie pierwszej wojny światowej). Naszym zdaniem opowieść jest ludową kompilacją różnych wydarzeń i osób, które niegdyś mogły w tych okolicach zaistnieć.

Tekst zaczerpnięto z pracy: W. Ryszczuk, *Obrzędowość i folklor wsi Szczyty*, praca magisterska napisana pod kier. dr A. Barszczewskiego, Warszawa 1978, zapisano od W. Rybaka (ur. 1910); por. *Пан Рурык страшыць*, „Беларускі Календар”, 1966, s. 270; zapis W. Rudeczyka z 17 września 1961 r. wg. opowiadania dziadka *Makarego*. Tekst legendy, analogiczny do wersji poprzednich, zapisany przez o. Włodzimierza Antyporowicza znajdziemy również w Kronice Parafialnej.